

УДК 364-78 (438)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.18>

Олександр ПОПОВ

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Михайла Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58012

ORCID: 0000-0002-7135-0476

Бібліографічний опис статті: Попов, О. (2024). Соціальна робота в громаді як інструмент соціальної ревіталізації занедбаних територій у Польщі. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 125–130, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.18>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ГРОМАДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ЗАНЕДБАНИХ ТЕРИТОРІЙ У ПОЛЬЩІ

Статтю присвячено розкриттю сутності соціальної ревіталізації занедбаних територій та здійсненню аналізу специфіки використання методу соціальної роботи у громаді в якості її інструменту в Польщі. Методологічна побудова дослідження передбачала збір, аналіз, систематизацію та узагальнення інформації, яка міститься у наукових публікаціях українською та польською мовами, нормативно-правових актах, тощо.

Зафіксовано новизну підходів із здійснення соціальної ревіталізації для української соціальної роботи. Наведено визначення поняття «ревіталізації» відповідно до польського законодавства. З'ясовано, що воно зазвичай є вихідним для тлумачення більш вузького поняття «соціальної ревіталізації». Встановлено неоднорідність трактування польськими дослідниками поняття «соціальна ревіталізація», уточнено його зміст.

На підставі аналізу публікацій у польських наукових виданнях обґрунтовано доцільність застосування методу соціальної роботи у громаді в процесі здійснення соціальної ревіталізації занедбаних територій із опорою на функціональні обов'язки середовищних соціальних працівників. Встановлено, що вперше можливості для повноцінної імплементації середовищної соціальної роботи як складової частини соціальної ревіталізації занедбаних територій з'явилися в Польщі у 2007–2013 роках, а новий етап для такої діяльності настав із прийняттям у 2015 році Закону про ревіталізацію. Засвідчено наявність наукових досліджень, що мають на меті розробку нових підходів чи моделей щодо інтеграції методу організації місцевих громад у діяльність із соціальної ревіталізації, наведено приклад таких досліджень.

Констатовано відсутність системного характеру у впровадженні середовищної соціальної роботи в межах заходів із соціальної ревіталізації в Польщі, визначено можливі причини такого стану речей. Обґрунтовано доцільність подальшого вивчення теоретико-методологічних засад соціальної ревіталізації та її взаємозв'язків із соціальною роботою.

Ключові слова: соціальна робота у Польщі, соціальна робота у громаді, соціальна ревіталізація, занедбані території.

Oleksandr POPOV

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Pedagogy and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Mykhayla Kotsyubynskoho str., Chernivtsi, Ukraine, 58012

ORCID: 0000-0002-7135-0476

To cite this article: Popov, O. (2024). Sotsialna robota v hromadi yak instrument sotsialnoi revitalizatsii zanedbanykh terytorii u Polshchi [Community social work as a tool for social revitalization of neglected areas in Poland]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 125–130, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.18>

COMMUNITY SOCIAL WORK AS A TOOL FOR SOCIAL REVITALIZATION OF NEGLECTED AREAS IN POLAND

The article analyzes the essence of social revitalization of neglected areas and investigates the modern approaches to the implementation of community social work as a tool of social revitalization in Poland. Research methodology was designed in the form of collection, analysis, systematization and generalization of information obtained from Ukrainian and Polish scientific publications, regulatory and legal acts, etc.

The novelty of social revitalization approaches for Ukrainian social work is recorded. The definition of the term «revitalization» in accordance with the Polish legislation is given. It was found that this term usually serves a starting point for the interpretation of the narrower concept of «social revitalization». The heterogeneity of its interpretation by Polish researchers is established, its meaning is clarified.

Considering the functions of community organizers in Poland the relevance of community social work implementation in the process of social revitalization of neglected areas is substantiated. It is established that the full-scale use of community social work as a component of social revitalization of neglected areas in Poland became possible in 2007–2013 and that the adoption of the Act on Revitalization in 2015 facilitated the process. The existence of scientific investigations dedicated to the development of new approaches or models aimed at the integration of the community organizing into social revitalization programs is pointed out, the example of such research is provided.

The absence of a systemic character in the implementation of community social work within the scope of social revitalization measures in Poland is determined, possible root causes for such state of affairs are suggested. The relevance of further research on the theoretical and methodological foundations of social revitalization and its relationship with social work is indicated.

Key words: Social Work in Poland, Community Social Work, Social Revitalization, Neglected Areas.

Актуальність проблеми. Із запровадженням в Україні у 2014 році реформи децентралізації та набуттям чинності у 2020 році нині діючого Закону України «Про соціальні послуги» в нашій державі постали якісно нові умови для імплементації третього із так званих «класичних» методів соціальної роботи – соціальної роботи у громаді. Так, було здійснено перерозподіл ресурсів і повноважень на користь місцевого самоврядування, запроваджено механізм визначення потреб населення територіальних громад у соціальних послугах, тощо.

Вищезгадані новації створили також можливість для впровадження програм, орієнтованих на здійснення соціальної ревіталізації занедбаних територій, які є поширеними у країнах Західної Європи, що, в свою чергу, також відкриває нові перспективи для середовищної соціальної роботи. Не зважаючи на це, можна стверджувати, що в Україні досі немає прикладів реалізації таких програм. Більше того, до цього часу було здійснено лише окремі спроби ревіталізації об'єктів і територій, які втім не мали комплексного характеру, і, переважно спрямовувалися на створення креативних просторів на ревіталізованих об'єктах (Сич та ін., с. 135).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській науковій думці поняття «ревіталізації» використовується переважно в контексті урбаністики та просторового планування, архітектури, туризму, соціально-економічного розвитку, тощо. При цьому можна стверджувати, що впродовж останніх років значно зросла кількість наукових публікацій, присвячених вивченню різних аспектів просторової ревіталізації. Так, Ю. Івашко, О. Івашко та А. Дмитренко проаналізували специфіку

ревіталізації міських територій в світлі соціальних і екологічних проблем (Ivashko et al., 2023), С. Горблюк, О. Сич, Н. Ситник, А. Стасишин, В. Круглякова дослідили досвід ревіталізації міст у країнах Європейського Союзу (Горблюк, 2021; Сич та ін., 2023), Т. Пшенична визначила роль органів місцевого самоврядування в ревіталізації територіальних громад України (Пшенична, 2024), Т. Кравцова, О. Лашенко, О. Кравцов, Л. Павленко визначили можливості використання проектного підходу в процесі ревіталізації територіальних громад післявоєнний період (Кравцова та ін., 2023) і т. д.

Водночас сутність соціальної ревіталізації та її взаємозв'язок із соціальною роботою у громаді є фактично недослідженим вітчизняними науковцями. Такий стан справ актуалізує вивчення польських традицій інтеграції методу соціальної роботи у громаді у процесі соціальної ревіталізації занедбаних територій.

Метою дослідження є розкриття сутності соціальної ревіталізації занедбаних територій та здійснення аналізу специфіки використання середовищної соціальної роботи в якості її інструменту в Польщі.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на те, що поняття «соціальної ревіталізації» є доволі новим для української соціальної роботи, спробуємо насамперед визначити його зміст.

Значимо, що в Польщі ще в 2015 р. було прийнято Закон про ревіталізацію, в якому наведено загальноприйнятне визначення «ревіталізації». Зокрема вона трактується як «процес виведення деградованих територій із кризового стану, який здійснюється комплексно, через інтегровані дії на користь місцевої громади, простору та економіки, що сконцен-

тровані територіально та здійснюються зацікавленими сторонами ревіталізації на основі програми ревіталізації громади» (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2015). Це визначення, як правило, береться за основу більшістю польських дослідників при тлумаченні більш вузького поняття «соціальної ревіталізації», при цьому визначення останнього, які трапляються у науковій літературі, є досить неоднорідними.

Так, Є. Лешкович-Бачинський стверджує, що ревіталізація певної території завжди є соціальним процесом, адже має на меті покращення якості життя її мешканців (Leszkowicz-Baczyński, 2015, s. 96).

Б. Морачевська і П. П. Шенбіда у своїй дефініції соціальної ревіталізації вказують на те, що вона передбачає відновлення порушених соціальних відносин між мешканцями певної місцевості, їхню соціальну і професійну активізацію та усунення кризових явищ, які спостерігаються у цій місцевості (Moraczewska, Siębida, 2020, s. 60).

Доволі часто у польській науковій літературі (Moraczewska, Siębida, 2020, s. 60; Przywojska, 2014, s. 176) наводиться визначення соціальної ревіталізації, запозичене із матеріалів Центру розвитку людських ресурсів. Згідно із ним соціальна ревіталізація є «багаторічним процесом вжиття узгоджених, інтегрованих дій, пов'язаних із припиненням розвитку негативних соціальних тенденцій, протидією патологічним явищам, соціальному виключенню та покращенням безпеки, який ініціюється та координується місцевим самоврядуванням ... з метою виведення з кризового становища визначених територій міст чи громад» (Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2013, s. 9). З огляду на розповсюдженість вжитку цієї дефініції, саме на неї будемо орієнтуватися в межах нашого дослідження.

Слід зауважити, що у публікаціях польською мовою для позначення методу соціальної роботи, який в українській науковій думці прийнято називати соціальною роботою у громаді, вживається кілька термінів, а саме: «середовищна соціальна робота», «організація місцевих громад», «соціальна робота з місцевими громадами». Задля уникнення термінологічних непорозумінь будемо тлумачити їх як синонімічні.

Як впливає із праць польських дослідників, доцільність залучення до здійснення ревіталі-

заційних заходів соціальних працівників, які працюють у громаді, значною мірою обумовлюється тим, що в силу своєї діяльності вони мають справу з діагностуванням і узгодженням різноспрямованих потреб та інтересів індивідів, соціальних груп, закладів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування і т. д. (Mandrysz, 2012, s. 259–260), а також діяльністю організаторів місцевих громад зі створення мереж комунікації і підтримки та ініціювання локальних партнерств (Bąbska et al., 2014, s. 13).

Надзвичайно важливим для соціальної ревіталізації є її партипаційний аспект (Gulczyńska, 2022, s. 162–163), який досягається завдяки «активізації суспільного капіталу громади» (Mandrysz, 2012, s. 260) і «співтворенню локальності» (Granosik, 2022, s. 72). В цьому контексті, слід відзначити, що у Польщі на середовищних соціальних працівників зазвичай покладається функція соціальної анімації. Її сутність полягає у недирективній активізації мешканців, стимулюванні до активної діяльності як окремих осіб, так і соціальних груп чи громади у цілому, започаткуванні і підтримці ініціатив «знизу», тощо (Bąbska et al., 2014, s. 13).

Середовищні соціальні працівники також виконують функцію соціального планування на місцевому рівні, сприяючи формуванню і реалізації такої соціальної політики, яка б задовільняла потреби громади (Bąbska et al., 2014, s. 13), нерідко така діяльність включає і лоббіювання певних просторових змін у громаді. Це в свою чергу, безпосередньо перегукується із цілями соціальної ревіталізації.

А. Гульчинська та М. Граношк вказують на те, що залучення організаторів місцевих громад до заходів із соціальної ревіталізації дозволяє при плануванні змін у громаді, замість створення нових установ чи організацій, опиратися на вже наявні структури освітньої та соціальної підтримки та здійснювати їх модернізацію (Gulczyńska, Granosik, 2017, s. 184).

Як відзначає, К. Вудз, вперше можливості для повноцінного запровадження елементів середовищної соціальної роботи як складової частини соціальної ревіталізації занедбаних територій з'явилися в межах системних проєктів «Соціальна ревіталізація» та «Створення і розвиток стандартів послуг допомоги і соціальної інтеграції», що були складовими

частинами Операційної Програми Людський Капітал. Ця програма втілювалась в Польщі у 2007–2013 роках, головним чином, за рахунок фінансування із Європейського соціального фонду (Wódz, 2011, s. 36).

Нова віха для застосування методу організації місцевих громад в межах ревіталізаційних заходів відкрилась із прийняттям у 2015 році в Польщі Закону про ревіталізацію, який визначив загальні рамкові умови для такої діяльності (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2015). З того часу в країні було втілено низку проєктів та програм, які передбачали соціальну ревіталізацію занедбаних територій.

Власне, актуальність інтеграції методу організації місцевих громад у діяльність із соціальної ревіталізації стимулює здійснення наукових досліджень, що мають на меті розробку нових підходів чи моделей в цьому руслі. Так, співробітниками та студентами кафедри соціальної педагогіки та ресоціалізації Лодзького університету було розроблено та апробовано концепцію «малих ревіталізацій дворів». Її втілення розпочалося у кількох мікрорайонах м. Лодзь у 2018 році та полягало у ініціюванні у дворах процесів спільного перетворення середовища проживання власними силами (Gulczyńska, 2022).

Незважаючи на очевидні переваги застосування середовищної соціальної роботи як одного із засобів соціальної ревіталізації занедбаних територій, можна констатувати, що в Польщі воно все ж обмежується окремими проєктами і програмами і не носить системного характеру. Така ситуація може обумов-

люватися як недоліками нормативно-правового регулювання чи зорієнтованістю органів місцевого самоврядування та населення на першочергове вирішення інфраструктурних проблем, так і сучасними викликами, які постають перед соціальною ревіталізацією. Серед останніх можна виокремити, наприклад, так звану «е-глобалізацію», коли коло спілкування осіб виходить далеко за межі місцевої громади завдяки мережі Інтернет, або ж «віртуалізацію спільної дійсності», коли дедалі більше послуг чи видів діяльності реалізуються завдяки цифровим інструментам (Gulczyńska, Granosik, 2017, s. 192–193).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Попри те, що станом на сьогодні ініціативи, спрямовані на соціальну ревіталізацію занедбаних територій є доволі незвичним явищем для України, з огляду на польський досвід, можна припустити, що у подальшому програми чи проєкти такого спрямування набуватимуть дедалі більшого поширення, особливо у контексті післявоєнної відбудови та із врахуванням перспектив отримання грантових коштів від країн та інституцій ЄС. Беручи до уваги сутність та цілі соціальної ревіталізації, цілком обґрунтованим видається імплементація соціальної роботи з громадою в якості одного із її інструментів в межах таких програм чи проєктів.

Зважаючи на вищевикладене, актуальним є здійснення подальших наукових розвідок щодо теоретико-методологічних засад соціальної ревіталізації та її взаємозв'язку із соціальною роботою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Використання проєктного підходу в процесі ревіталізації територіальних громад у післявоєнний період / Кравцова Т. та ін. *Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4 травня 2023 р. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. С. 112–115.
2. Горблюк С. Передумови та еволюція впровадження політики ревіталізації міст у Німеччині. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1. С. 83–97.
3. Пшенична Т. Роль органів місцевого самоврядування в ревіталізації територіальних громад України. *Аспекти публічного управління*. 2024. Том 12, № 1. С. 90–99.
4. Ревіталізація міст – досвід Європейського Союзу для України : навч. посібник / Сич О. А. та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 312 с.
5. Granosik M. Partycypacyjna praca społeczna w środowisku życia: działanie, uczenie się, współtworzenie wiedzy. Szkoła łódzka. *Praca Socjalna*. 2022. Vol. 37, № 2. S. 57–80.
6. Gulczyńska A. «Małe rewitalizacje podwórek». Przykład zastosowania społeczno-pedagogicznej tradycji ożywiania społeczności lokalnych ich siłami w procesach rewitalizacji miast. *Praca Socjalna*. 2022. Vol. 37, № 2. S. 157–181.

7. Gulczyńska A., Granosik M. Rewitalizacja w perspektywie społeczno-pedagogicznej, *Pedagog społeczny. Teoria i praktyka działalności społecznej* / red. A. Żukiewicz. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017. S. 173–196.
8. Ivashko Y., Ivashko O., Dmytrenko A. Revitalization of urban areas in the light of social and environmental problems. *Spatial Development*. 2023. № 5. P. 33–50.
9. Leszkowicz-Baczyński J. Rewitalizacja społeczna jako odpowiedź na problemy obszarów miejskich. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*. 2015. № 52. S. 95–108.
10. Mandrysz W. Aktywizowanie kapitału społecznego w projektach organizowania społeczności lokalnej na przykładzie rewitalizacji. *Rola pracy socjalnej w przeciwdziałaniu zjawisku wykluczenia społecznego* / red. D. Błasiak, I. Piątkowska-Lipka. Katowice : Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, 2012. S. 249–261.
11. Model środowiskowej pracy socjalnej / organizowania społeczności lokalnej / B. Bąbska, M. Dudkiewicz, P. Jordan, T. Kaźmierczak, E. Kozdrowicz, M. Mendel, M. Popłońska-Kowalska, M. Rymśza, B. Skrzypczak. *Warszawa : Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL*, 2014. URL: http://www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2014/12/Model_OSL1.pdf (data pobrania: 18.06.2024).
12. Modelowy standard aktywnej integracji wraz z konkluzjami z pilotażu programów rewitalizacji społecznej / Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. *Warszawa : Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich*, 2013. 94 s.
13. Moraczewska B., Siębida P. P. Pedagogika społeczna jako rzeczywiste i niesklasyfikowane zadanie samorządu na przykładzie utworzenia posterunku „śródmieście” straży miejskiej we Włocławku w obszarze rewitalizacji (pomoc i bezpieczeństwo). *Zbliżenia Cywilizacyjne*. 2020. Vol. 16, № 2. S. 54–80.
14. Przywojska J. *Nowe zarządzanie i governance w pracy socjalnej*. Warszawa : Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2014. 200 s.
15. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. «O rewitalizacji» / Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001777/T/D20151777L.pdf> (data pobrania: 15.06.2024).
16. Wódz K. Organizacja pracy ze społecznością lokalną jako instrument rewitalizacji społecznej. Rewitalizacja społeczna: od aktywizacji do rozwoju lokalnego / red. B. Skrzypczak. Katowice : Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, 2011. S. 36–52.

REFERENCES:

1. Kravtsova, T., Lashchenko, O., Kravtsov, O., & Pavlenko, L. (2023). Vykorystannia proiektnoho pidkhodu v protsesi revitalizatsii terytorialnykh hromad u pislivoienni period [The use of the project approach in the process of revitalization of territorial communities in the post-war period]. Proceedings from: *Naukovo-praktychna konferentsiia za mizhnarodnoiu uchastiu «Zabezpechennia stiikosti, revitalizatsii ta rozvytku terytorii i hromad v Ukraini» – Scientific and Practical Conference with International Participation «Ensuring stability, revitalization and development of territories and communities in Ukraine»*. (pp. 112–115). Dnipro: NTU «Dniprovska politekhnika» [in Ukrainian].
2. Horbliuk, S. (2021). Peredumovy ta evoliutsiia vprovadzhenia polityky revitalizatsii mist u Nimechchyni [Background and evolution of urban revitalization policy in Germany]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia – Scientific Herald: Public Administration*, 1(1(7)), 83–97 [in Ukrainian].
3. Pshenychna, T. (2024). Rol orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v revitalizatsii terytorialnykh hromad Ukrainy [The Role of Local Self-Government Bodies in the Revitalization of Territorial Communities in Ukraine]. *Aspekty publicznego upravlinnia – Public Administration Aspects*, 12(1), 90–99 [in Ukrainian].
4. Sych, O., Sytnyk, N., Stasyshyn, A., & Kruhliakova V. (2023). *Revitalizatsiia mist – dosvid Yevropeiskoho Soiuzu dlia Ukrainy: navchalnyi posibnyk [Revitalization of cities – the experience of the European Union for Ukraine: a training manual]*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
5. Granosik, M. (2022). Partycypacyjna praca społeczna w środowisku życia: działanie, uczenie się, współtworzenie wiedzy. Szkoła łódzka [Participatory social work in the living environment: action, learning, co-creation of knowledge. Łódź School]. *Praca Socjalna – Social Work*, 37(2), 57–80 [in Polish].
6. Gulczyńska, A. (2022). «Małe rewitalizacje podwórek». Przykład zastosowania społeczno-pedagogicznej tradycji żywienia społeczności lokalnych ich siłami w procesach rewitalizacji miast [«Small backyard revitalizations». An example of the application of the socio-pedagogical tradition of revitalizing local communities with their forces in the processes of urban revitalization]. *Praca Socjalna – Social Work*, 37(2), 157–181 [in Polish].
7. Gulczyńska A., & Granosik M. (2017). Rewitalizacja w perspektywie społeczno-pedagogicznej [Revitalization in a socio-pedagogical perspective]. *Pedagog społeczny. Teoria i praktyka działalności społecznej [Social pedagogue. Theory and practice of social activity]* / ed. by A. Żukiewicz. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017, pp. 173–196 [in Polish].
8. Ivashko, Y., Ivashko, O., & Dmytrenko, A. (2023). Revitalization of urban areas in the light of social and environmental problems. *Prostorovyi rozvytok – Spatial Development*, (5), 33–50.

9. Leszkowicz-Baczyński, J. (2015). Rewitalizacja społeczna jako odpowiedź na problemy obszarów miejskich [Social revitalization as a response to the problems of urban areas]. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica – The Journal of the University of Lodz. Sociological Papers*, (52), 95–108 [in Polish].
10. Mandrysz, W. (2012). Aktywizowanie kapitału społecznego w projektach organizowania społeczności lokalnej na przykładzie rewitalizacji [Activating social capital in community organizing projects on the example of revitalization]. *Rola pracy socjalnej w przeciwdziałaniu zjawisku wykluczenia społecznego – The role of social work in counteracting the phenomenon of social exclusion* / ed. by D. Błasiak, I. Piątkowska-Lipka. Katowice: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, pp. 249–261 [in Polish].
11. Bąbska, B., Dudkiewicz, M., Jordan, P., Kaźmierczak, T., Kozdrowicz, E., Mendel, M. et al. (2014). Model środowiskowej pracy socjalnej / organizowania społeczności lokalnej [Model of environmental social work / community organization]. *Warszawa: Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL*. Retrieved from http://www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2014/12/Model_OSL1.pdf [in Polish].
12. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. (2013). Modelowy standard aktywnej integracji wraz z konkluzjami z pilotażu programów rewitalizacji społecznej [Model standard of active integration together with conclusions from the pilot of social revitalization programs]. *Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich* [in Polish].
13. Moraczewska, B., & Siębida, P. P. (2020). Pedagogika społeczna jako rzeczywiste i niesklasyfikowane zadanie samorządu na przykładzie utworzenia posterunku „śródmieście” straży miejskiej we Włocławku w obszarze rewitalizacji (pomoc i bezpieczeństwo) [Social pedagogy as a real and unclassified task of local government on the example of the creation of the "Śródmieście" municipal guard station in Włocławek in the area of revitalization (help and security)]. *Zbliżenia Cywilizacyjne – Civilizational Approaches*, 16(2), 54–80 [in Polish].
14. Przywojska, J. (2014). *Nowe zarządzanie i governance w pracy socjalnej* [New management and governance in social work]. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich [in Polish].
15. Sejm of the Republic of Poland (2015). Ustawa z dnia 9 października 2015 r. «O rewitalizacji». [The Act of 9 October 2015 “On revitalization”]. Retrieved from: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001777/T/D20151777L.pdf> [in Polish].
16. Wódz, K. (2011). Organizacja pracy ze społecznością lokalną jako instrument rewitalizacji społecznej [Organization of work with the local community as an instrument of social revitalization]. *Rewitalizacja społeczna: od aktywizacji do rozwoju lokalnego – Social revitalization: from activation to local development* / ed. by B. Skrzypczak. Katowice: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, pp. 36–52 [in Polish].